ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 46 (Black plate)

NÉMETH ADÉL

A hagyományos szabad kereskedelmi, illetve protekcionista külkereskedelmi elméleteken túlmutatva, a GATT/WTO a szabad kereskedelem megvalósítását, a vámok és kereskedelmi korlátozások lebontását tűzte ki céljául. Ahogyan azonban a vámfordulókkal a vámok és vámjellegű eszközök egyre csökkentek, úgy jelentek meg láthatatlan, rejtett tényezők a szabad kereskedelem útjában. Közülük némelyik megtűrt, sőt, megengedett, de legnagyobb részük erősen negatív hatással van az érintett ország vagy iparág versenyképességére. Dolgozatomban ez utóbbiakat, vagyis a piacra lépést korlátozó, rejtett, megfoghatatlan, stratégiai, nem vám jellegű, paratarifális, paravalutáris, „Red Tape Barriers" új protekcionista eszközöket kívánom bemutatni a WTO-n belül. A következőkben rövid elméleti áttekintés után kísérletet teszek arra, hogy az elmúlt időszak leggyakoribb és legkihívóbb eseteit bemutassam, és azokból tanulságokat, esetlegesen következtetéseket vonjak le.

A tradicionális külkereskedelmi elméletek *tökéletes versenyzői piacot* feltételeznek, ahol számos, egymástól független, homogén terméket előállító vállalat működik. Ezek az elemzések azonban nem térnek ki azokra a nagyvállalatokra, amelyek jellemzőik alapján már szerepet játszanak a piaci ár kialakításában. Az *Industrial Organisation*[1] elmélete hivatott betölteni ez utóbbi kutatási területet, amelyen belül a stratégiai kereskedelempolitika fogalomkörével először Brander és Spencer nyomán találkozhattunk az 1980-as években.

	Tökéletes verseny	**Tökéletlen verseny**		
		Monopólium	**Oligopólium**	Monopolisztikus verseny
Hagyományos kereskedelemelmélet	X			
Kereskedelemelmélet I/O vonatkozásban		X	X	X
Stratégiai kereskedelempolitika			**X**	

Forrás: Wild, J. 1997

Az „I/O" elmélet többek között a racionális piaci szereplők stratégiai viselkedésével foglalkozik mikroökonómiai, azon belül is játékelméleti ismeretekre alapozva. A vizsgálódás

[1] Török (1999): A piaci koordináció elmélete

ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 47 (Black plate)

modellbeli keretét a Cournot- és a Bertrand-oligopólium alkotja. *Stratégiai viselkedés*ről akkor beszélünk, ha mindegyik piaci szereplő (vállalat, illetve kormányzat) azt gondolja, hogy magatartásával a másik fél döntéseit befolyásolja. Összehasonlításul lásd a fenti táblázatot.

Dolgozatomban a stratégiai kereskedelempolitika témakörén belül a piacra lépést korlátozó, rejtett, megfoghatatlan, stratégiai, nem vám jellegű, paratarifális, paravalutáris, „Red Tape Barriers" új protekcionista eszközöket mutatom be a Kereskedelmi Világszervezetben (WTO). Már az elnevezések sokasága is utal arra, hogy az ugyanarra a célra létrejött eszköz mennyire sokoldalú lehet, s hogy e széles skálának csak kitalálóik leleményessége szab határt. A következőkben kísérletet teszek arra, hogy az elmúlt időszak leggyakoribb és legkihívóbb eseteit csoportosítsam, bemutassam és azokból tanulságokat, esetlegesen következtetéseket vonjak le.

Az új protekcionista eszközökről általában elmondható, hogy ezeket nem az egész országra, hanem az országon belül egyes kiemelten védett iparágakra alkalmazzák. A neoprotekcionista kereskedelempolitikai viselkedést alapvetően két részre oszthatjuk attól függően, hogy a hazai iparág támogatásáról, vagy pedig a külföldi import szabályozásáról van-e szó.

A hazai iparág támogatása

A szakirodalom[2] a belföldi piacvédelem alátámasztásaként gyakran hivatkozik a protezsált iparág magas munkásonkénti hozzáadott értékére, a magas bérköltségekre, illetve a csúcstechnológiára. Ezek ugyan mind szükségessé tehetnek bizonyos fokú támogatást, de legfőképpen az utolsó, a csúcstechnológia, vagyis a gyors termék-, illetve technológiai innovációkkal való együtthaladás. A hightech szektor[3] erősen tudásintenzív, kiemelt szerepet játszik benne a szellemi know how, ennélfogva továbbgyűrűző technológiai hatásokat generál. A kormányzati gazdaságpolitikának azért kell beavatkoznia, hogy a „túlcsorduló" technológiai externáliákat mint piaci kudarcot visszafordítsa az innovatív cégek javára, mivel a csúcstechnológiai vállalatok kooperáció nélkül ezeket nem tudják maguknak megtartani.

A piaci kudarcok másik forrása, hogy ezekben az előzőekből kifolyólag intenzíven koncentrált oligopóliumokban monopolprofitok képződnek. A stratégiai kereskedelempolitika meghatározó eleme a monopolista járulék eloszlási hatása, a harc tehát ezeknek a járulékoknak a birtoklásáért folyik.

---

[2] Krugman, P. – Obstfeld, M. 2003.

[3] A csúcstechnológiai iparágak közé soroljuk a mikroelektronikát, a biotechnológiát, az anyagtudományra épülő új tudományágakat, a távközlést, a polgári repülést, a robotikát és szerszámgyártást, illetve a számítógép- és szoftveripart.

ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 48 (Black plate)

A közbeszerzési pályázatok elbírálása során számos alkalommal találkozhatunk a hazai vállalat előnyben részesítésével, ahelyett, hogy nemzetközi tendereket írnának ki.[4] A nem hatékony, túl drágán termelő hazai vállalatok gyakran a versenyképesség érdekében állami támogatásban vagy akár állami exporttámogatásban részesülnek, ezáltal torzul a piaci verseny.[5] A vállalati kultúra szintén komoly piacra lépési/versenyképességi akadályt jelenthet. Németországban a kulturális különbségek, a túl közvetlen értékesítési stílus, a túlzottan nagy áruválaszték miatt nem tudott piacot szerezni az amerikai Wal-Mart szupermarket hálózat, ugyanis a konzervatív német fogyasztók hűségesek voltak a már bizonyított ALDI és LIDL üzletekhez.

Az önkéntes exportkorlátozás középút a hazai ipar támogatása és a külföldi import szabályozása között. Azt nevezzük így, amikor az állam – tartva a piaci ellenlépésektől – korlátozza saját exportőreit (pl. japán autóexport visszatartása). Kanada például nemrégiben a környezetvédelem érdekében exportkorlátozást vezetett be a veszélyes hulladékok tekintetében, ám ugyanakkor engedélyhez köti a nyers hal, a gerenda, a különféle sajtolt farostdeszka kivitelét.

A külföldi import szabályozása

Nem vám jellegű, előreláthatatlan kereskedelmi akadályok lehetnek:

– Mennyiségi korlátozások/ kvóták: ebben az esetben a kormányzat korlátozza az importálható áruk mennyiségét, függetlenül a piaci igényektől.

– Adminisztratív korlátozások/ előírások, szabványok/ technikai jellegű akadályok: különösképpen a műszaki, közegészségügyi, biztonsági és élelmiszeripari termékeket sújtják.

Védővonalas modell az áruforgalmi folyamat szakaszai szerint (Török 1996 nyomán):

1. termelési költség: technikai szabályozások, csomagolási előírások, eredetmegjelölési rendszer, szabványok és minőségi tanúsítványok, egészségügyi előírások, növényegészségügyi előírások, az IT és hírközlés szabályozása, szabadalmi különbségek, nemzeti versenyjog WTO-szabályozás fölé emelésének látszata, kiterjesztése külföldre;

2. külföldi szállítási költség: a szállítás útvonalának, időpontjának szabályozása;

3. átjutás a vámhatáron: paratarifális eszközök, ragadozó árazás, dömpingellenes eszközök, kétoldalú megállapodás kiterjesztése 3. országra;

4. belföldi szállítás és értékesítés költsége: közgyógyellátás, közbeszerzés, adóbesorolás, beruházási szabályozások: belföldi beszállítás minimumára, vállalati export/import nyersanyagra, külföldi valutához való hozzájutásra, belföldi értékesítésre vonatkozó előírások;

[4] Lásd pl. jómagam dolgozatát a vasúti fuvarozás versenyakadályairól (2005).
[5] Lásd pl. az EU agrárpolitikájáról szóló írásokat.

ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 49 (Black plate)

5. iparvédelem a forgalmi folyamat után: fogyasztóvédelem, garanciára vonatkozó szabályozások, szervizelés, alkatrészellátás.

Az importkorlátozó eszközöket mindig gazdasági célokra hivatkozva hozzák létre. A versenypolitika és a kereskedelempolitika hatásköre nem terjed ki ezekre a tényezőkre, ezért, vagyis a technikai korlátok felszámolására jött létre az Európai Unió *belsőpiaci szabályozása.*

A technikai szabályozások területén a legfőbb intézmény az uruguayi forduló alatt, 1995 januárjában életbe lépett Technikai Korlátozások Egyezménye (Agreement on Technical Barriers to Trade, TBT Agreement), amelynek célja annak biztosítsa, hogy a szabályozási, szabványosítási, tesztelési és származási eljárások ne állítsanak felesleges akadályokat a nemzetközi kereskedelemben. E cél érdekében az egyezmény a kereskedelmi folyamatok átláthatóságára, továbbá a partnerek közötti kommunikáció javítására törekszik.

A javak és szolgáltatások liberalizációjának, az Európai Unió harmadik országbeli exportjának elősegítése érdekében hívta életre az EU Tanácsa 1995 januárjában a Kereskedelmi Korlátozások Szabályozóját (Trade Barriers Regulation), amelynek fő feladata az EU és nem-EU („3. ország") közötti kereskedelmi akadályok felderítése és vizsgálata, bejelentések alapján.

Esettanulmányok

Európa

Németország – Franciaország. Az egyik leghíresebb, még a versenypolitika hatáskörébe tartozó precedens döntés az 1979-ben történt Cassis de Dijon-ügy. Történt ugyanis, hogy a fent megnevezett francia likőrt a német hatóságok nem engedték importálni, mert alkoholtartalma a Németországban a likőröknek előírt 25%-ot nem érte el. A német importőrök az Európai Bíróságra vitték az ügyet, miután a német hatóságok visszautasították őket, mondván, hogy a gyengébb feketeribizli-likőr fogyasztó-megtévesztés, fokozottabb fogyasztásra sarkallja a vásárlókat, így a likőr tisztességtelen piaci előnyhöz jut. A Bíróság nem fogadta el az utóbbi érvelést, helyette előírta az alkoholtartalom feltüntetését az üvegen.

Európa – Amerika

Franciaország – Kanada. Azbeszttilalom, 1997–2000. október: 400 oldalas WTO-jelentés vetett véget a több mint két évig húzódó vitának Franciaország és Kanada között, melynek kiváltó oka, hogy az utóbbi szerint Franciaország indokolatlanul akadályozta meg a kanadai azbesztbevitelt. Ebben az esetben azonban a WTO igazat adott a veszélyes anyag importját korlátozó országnak, mégpedig (a GATT XX(b) szakaszára hivatkozva): „az emberi, állati, növényi élet és egészség védelmében".

ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 50 (Black plate)

Kanada, Argentína és az Egyesült Államok – Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország, Olaszország és Luxemburg. A WTO 2006 februárjában elítélte az EU 21-féle terményre vonatkozó behozatali tilalmát. A felsorolt európai országok a genetikailag módosított terményekre uniós engedéllyel mondtak nemet, azonban az amerikai államok panaszt emeltek, mondván, a tilalmat nem tudják tudományosan alátámasztani, kizárólag mesterséges korlátot állítanak az amerikai import elé.

Argentína – EU. 1999. október 11. – 2002. február között: az Európai Textil Szövetség (Euratex) úgy találta, Argentína számos olyan technikai intézkedést hozott, amely gátolja a textil- és ruházati termékek importját. A vádak csak részben bizonyultak igaznak, a származási bizonyítványok terén azonban pozitív irányú változáshoz vezettek.

EU – Brazília. 1998. január12. – 2002. november 6. között: a belga FEBELTEX panasza szerint a textilipari termékeket érintő nem-automatikus import licenszeljárás során Brazília minimum árakat szab meg, ezzel lehetetlenné téve a licenszek engedélyezését. Ez az intézkedés több ponton is sértette a WTO/GATT előírásokat. Megoldásként az EU és Brazília aláírta a textilkereskedelmi liberalizációról szóló megállapodást, amely szerint a továbbiakban mindkét fél távol tartja magát a nem vámjellegű korlátozásoktól.

Amerika

Amerikai Egyesült Államok, Kolumbia állam. Volkswagen Rt., 2000. július 7. – 2003. május 20.: A Volkswagen Rt. panasza szerint Kolumbia az 1400 köbcentinél kisebb importált motorokra diszkriminált adókat alkalmazott, ezzel megsértette a vonatkozó GATT-előírásokat (1994/III. bekezdés). Végeredmény: 2003 és 2005 között Kolumbiának kéthavonta 1–1,5%-kal kell csökkentenie a vonatkozó adó mértékét.

Ázsia

Korea. COLIPA vállalat, 1998. április 2. – 1999. július: a vállalat panaszt nyújtott be Korea állam ellen, mivel a koreai szabványok és egyéb előírások jelentősen befolyásolták a közösségi gyógyszeripari és kozmetikai termékek importját és marketingjét. A vizsgálat megállapította, hogy a korlátozás ellentétes a WTO TBT Egyezményével, ennek eredményeképpen pedig megállapodás született az Európai Közösség és Korea között a korlátozások leépítésére.

Indonézia, Fülöp-szigetek. A WTO 2006 júliusában, a 2001 óta tartó dohai forduló újabb állomásán, a vámcsökkentések és a védettnek nyilvánított indonéz és Fülöp-szigeteki farmerek támogatása mellett kötelezte el magát, amikor engedélyezte a kereskedelmi korlátozások fenntartását. Pascal Lamy, a WTO főtitkára úgy nyilatkozott, a kereskedelmi

ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 51 (Black plate)

liberalizáció veszélyeztetett csoportjába tartoznak az említett országok (az úgynevezett „33 fejlődő országcsoport tagjaként"), ezért itt elő kell segíteni a hazai agrárpolitika megerősödését, mivel a speciális termékek különleges védelmet igényelnek.[6]

India. Bor és égetett szeszes ital importkorlátozása, 2005. július 20. – folyamatosan: a CEPS (the European Spirits Organisation) és a CEEV (Comité Européen des Enterprises Vins) panaszt nyújtott be az indiai bor és égetett szesz importjának és értékesítésének korlátozása miatt (GATT 1994/ II., III., XI. cikkely megsértése). Az indiai hatóságok az általános értékvámon kívül (amely 100% a borok, míg 150% az égetett szeszes italok esetében) 20–75%, illetve 25–150% közötti – az értéktől függő – további vámot szabtak ki az importált palackokra. A közösségi (EK) vizsgálat, az ismételt diplomáciai tárgyalások mindezidáig nem hoztak eredményt, sőt, ez idő alatt további 4%-os extra vám lett a „jutalom". Az ügyet jelenleg a WTO tárgyalja.[7]

Kína. A kínai kereskedelmi minisztérium legfrissebb jelentése (2005) szerint Kína gyors külkereskedelmi fejlődése kereskedelmi korlátozások hadát vonta maga után. A WTO jelentése nyomán csak 2004-ben 57 esetben kezdeményeztek különféle antidömping intézkedéseket, kiegyenlítő vámokat, biztonsági-, illetve termékspecifikus előírásokat kínai termékek importjával szemben. Kína kára ezekből az ügyekből fakadóan 1,26 milliárd US dollár volt, ami 2004-ben a világon a legnagyobb összegű volt. A WTO 1995-ös megalakulása óta 2537 dömpingellenes ügyet vizsgált, amelyek közül 356 esetben játszott főszerepet kínai termék.

Afrika

Afrikában a legnagyobb „red tape" korlátozások közé egy új vállalat létrehozása tartozik. Néhány országban, mint például Mozambikban, egy egyszerű cégbejegyzés hosszú és igen költséges folyamat, míg máshol, például Ugandában a kiforratlan törvényhozás és a szűkös erőforrással gazdálkodó iktatási hivatal szükségtelenül nehezíti meg azt. A legfigyelemreméltóbb akadályok, hogy a licensz jellegű beruházásokat megvalósíthatósági tanulmányok elkészítéséhez, projekt-együttműködések kidolgozásához, hitelképességi kritériumok teljesítéséhez kötik, amelyek kidolgozása igen költséges és akár egy év többletidőt jelent. Gondot okoz a folyamatok átláthatatlansága, a szegényes eszközrendszer, a kormányzat intézményi kapacitásának hiánya, és nem utolsósorban a korrupció.

---

[6] Indonéziában 70 millió, míg a Fülöp-szigeteken 12 millió farmot érint a rendelkezés, amelyet azonban Ausztrália nem nyugtázott lelkesedéssel.

[7] Ha valaki például egy kis üveg, 10 dolláros beszerzési árú pálinkát kíván Indiában értékesíteni, akkor ezután fizetnie kell 15 dollárnyi általános vámot, a vámmal növelt értéket alapul véve újabb 37,5 dollár hozzáadott vámot, ráadásul 2,5 dollár extra vámot, így összesen 55 dollárt kell vámként befizetnie az illetékes hatóságoknak.

ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 52 (Black plate)

Elért eredmények

A technikai korlátozások felszámolása a legnehezebb feladat, hiszen az államok saját piacuk védelme érdekében ebben a formában tudják a konkurens külföldi terméket a leginkább diszkriminálni. A közös szabvány létrehozása még európai uniós szinten is komplikált (pl. a villástargonca szabványának kialakítása 16 évbe tellett!), hát még világpiaci szinten! A verseny elősegítése érdekében a termékeket két csoportba osztották: a nagyon szigorúan ellenőrzött (egészségügyi, biztonsági, környezetvédelmi szabályok) és a közös szabvány nélküli (gyártó országban bevizsgált, „CE" jelzésű) termékekre. Az EU szabályozási direktívái rendelkeznek azonban egy úgynevezett biztonsági záradékkal, amely szabad kezet biztosít a tagállamoknak a piacra jutás és a szabad mozgás szabályozásában. Erre hivatkozva a tagállamok megtilthatják egy termék behozatalát, ha a „CE" jelzésű termék „veszélyes lehet emberre, állatra vagy a környezetre".

Láthatatlan korlátozást, az áruk szabad áramlásának korlátozását jelentette az EU-n belül a rengeteg papírmunka, ami időveszteséggel, az áru minőségromlásával járt. Ennek megoldásaképp ma már a szállítandó áru az indulóállomáson egy dokumentumot kap – benne két kóddal, ami a nyomon követéshez szükséges –, és ezután már csak a célállomáson áll meg.

Következtetések

Nem megfelelő eljárás esetén a piaci kudarc könnyen kormányzati kudarcba[8] fulladhat, amennyiben az állam nem rendelkezik kellő információval a vállalatokról. Az aszimmetrikus információ következtében kapott állami támogatás erőforrást szív el más szektoroktól, hiszen az iparágak nem egymástól elszigetelten léteznek. Fontos következmény továbbá, hogy mivel az állami támogatást belföldi cégek kapják, ez a külhoni vállalatot minden esetben versenyhátrányba taszítja, ami előbb-utóbb külföldi megtorlást von maga után. Az „inkább a szomszédod legyen koldus!" elv márpedig számos kereskedelmi háborúhoz vezetett a történelem során, ahol végül minden fél rosszabbul járt.

Nem kertelek, válságban vagyunk" – mondta Pascal Lamy WTO-főtitkár, amikor 2006 júliusában kudarcba fulladt a dohai forduló genfi értekezlete, ugyanis az indiai ipari miniszter – Kamal Nath – aki, a fejlődő országok jelentős részét képviselte, elhagyta a tárgyalótermet és hazautazott. A vita központi kérdése az agrártámogatás volt, egyrészt az EU és az USA együtt a fejlődő világ irányába fennálló különböző kereskedelmi korlátok megszün-

[8] Stiglitz, J. E. (2000) alapján a kormányzati kudarcok: korlátozott információk, a magánpiaci reagálásmódok korlátozott ellenőrzési lehetőségei, a szakapparátusok felett gyakorolt ellenőrzés korlátai, a politikai folyamatokból következő korlátok.

ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 53 (Black plate)

tetését követelte, másrészt pedig EU és USA egymás ellen fenntartott mezőgazdasági vámokat, illetve nagylelkű szubvenciókat (évi 22 milliárd US dollár) kifogásolta. A WTO jelenlegi legfőbb feladata tehát az agrárügyek kölcsönös megelégedettséget jelentő megoldása.

Érvelni lehet ugyan a hagyományos, illetve az új protekcionizmus mellett, a végső cél, a Patero-hatékony állapot, a társadalmi jólét maximumához vezető út azonban a szabad kereskedelem. Erről az útról könnyű letérni, méghozzá mindig az első kivétel a legveszélyesebb, mert arra hivatkozva más érdekcsoportok, lobbik[9] újabb kivételeket követelhetnek, és amennyiben megkapják ezeket, a gazdaságpolitika hihetősége egyre csökken, kialakul a dinamikus inkonzisztencia jelensége. Ez azonban már egy következő kutatás témáját képezi.

Irodalomjegyzék

Bara Zoltán: Bezáródó versenypiacok az átmeneti gazdasági rendszerekben. *Közgazdasági Szemle*, XLVI. évf., 1999. május

Bod Péter Ákos: *Gazdaságpolitika. Intézmények, döntések, következmények.* Aula, Budapest, 2002.

Borchert, M.: *Außenwirtschaftslehre.* Theorie und Politik. 6. Auflage. Lehrbuch Gabler, Wiesbaden, 1999.

Carlton, D. W. – Perloff, J. M.: *Modern piacelmélet.* Panem Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003.

Demsetz, H.: *Efficiency competition and policy.* The organisation of Economic Activity. Volume II. Blackwell Cambridge MA & Oxford UK, 1991.

Eileen, NG.: *2 Asian Countries Defend Trade Barriers.* The Associated Press. Sept. 21, 2006.

Emery, J. J. – Spence, M. T.: *Administrative Barriers to Investment in Africa: The Red Tape Analysis* (Executive Summary). FTAS, June 1999.

Gergó Zsuzsanna, Dr.: *Az Európai Integráció története.* Egyetemi jegyzet, Pannon Egyetem, Veszprém, 2006.

Giancarlo Spagnolo: *Leniency and Whistleblowers in Antitrust.* Consip Research Unit. Stockholm School of Economics. CEPR, 2005.

Haba József – Loidl Mátyás – Medveczky Gábor – Tóthné Veinperl Ilona – Vass Ilona – Winkler Istvánné: *Európa – minőség.* EU – magyar jogközelítés a minőség-, és a szabványügy területén. ITDH, Budapest, 1995.

Jancsik András: *Nemzetközi gazdasági kapcsolatok.* Egyetemi jegyzet, Pannon Egyetem, Veszprém, 2006.

Kahn, A. E.: *The Economics of Regulation Principles and Institutions.* The MIT Press, Cambridge, 1995.

Krugman, P. R.: *Strategic Trade Policy and the New International Economics.* The MIT Press, Cambridge, 1988.

Krugman, P. – Obstfeld, M.: *Nemzetközi gazdaságtan. Elmélet és gazdaságpolitika.* Panem Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003.

Lipczinsky, J. – Wilson, J.: *Industrial Organisation.* An Analysis of Competitive Market. Pearson Education, London, 2001.

Major Iván: A korlátozó szabályozástól az ösztönző szabályozásig. A közlekedés szabályozása az Európai Unióban és Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, LI. évf. 2004. június

Motta, M.: *Competition Policy. Theory and Practice.* Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Németh Adél: *Piacra lépési korlátok, versenyakadályok a vasúti fuvarozásban.* Diplomadolgozat. Veszprémi Egyetem, Veszprém, 2005.

Ohr, R. – Theurl, T. (Hrgs.): *Kompendium Europäische Wirtschaftspolitik.* Verlag Vahlen, München, 2001.

[9] Bővebben a témáról, lásd. Pl.: Trefler, D. – Nunn, N. (2006)

ujforum_58.qxp 11/21/2006 4:13 PM Page 54 (Black plate)

Oppenheimer, F. M. – Tuths, D. M.: *Nontariff Barriers: The effects on Corporate Strategy in High-Technology sectors.* Westview Special Studies in International Economics and Business, London, 1987.

Rose, K. – Sauernheimer, K.: *Theorie der Außenwirtschaft.* 13. Auflage. Vahlens Handbücher der Wirtschafts-und Sozialwissenschaften. Verlag Vahlen, München, 1999.

Schonberg, S. – Weiss, C.: *Report to the Trade Barriers Regulation Committee.* Examination procedure concerning an obstacle to trade, within the meaning of Council Regulation (EC) No 3286/94, consisting of trade practices maintained by India affecting trade in wines and spirits, 2006.

Shy, O.: *Industrial Organisation. Theorie and Applications.* The MIT Press, Cambridge, 1995.

Siebert, H.: *Außenwirtschaft.* 7. Auflage. UTB Für Wissenschaft, Lucius&Lucius, Stuttgart, 2000.

Stiglitz, J. E.: *A kormányzati szektor gazdaságtana.* KJK, Budapest, 2000.

Török Ádám: *Komparatív előnyök. Nemzetközi példák, hazai tapasztalatok.* KJK Könyvkiadó, Budapest, 1986.

Török Ádám: *Piacműködés és iparvédelem. Tanulmányok a gazdasági rendszerváltás időszakából.* Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, Pécs, 1996.

Török Ádám: A versenypolitika és a piacok átalakulása a magyar gazdasági átmenetben. *Közgazdasági Szemle*, XLIV. évf., 1997. május

Török Ádám: *Verseny a versenyképességért? Bevezetés a mikroszféra-kezelés gazdaságpolitikájába az Európai Unióban és Magyarországon.* Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest. 1999.

Török Ádám: A piacra lépési korlátok átalakulása és a világgazdaság kibontakozása. Kísérlet a kapcsolatteremtésre a piaci szerkezetek elmélete és a nemzetközi kereskedelem története között. *Közgazdasági Szemle*, L. évf., 2003. március

Török Ádám – Deli Zsuzsa: A magyar export nem vám jellegű versenyképességi akadályai. Tanulságok egy vállalati felmérésből. *Közgazdasági Szemle*, LI. évf., 2004. július–augusztus

Trefler, D. – Nunn, N.: Putting the Lid on Lobbying: Tariff Structure and Long-term Growth when Protection is for sale. *NBER Working Paper Series*, Cambridge, April, 2006

Valentiny Pál: A szabályozószervezetek működése a hálózatos közszolgáltatásokban. *Közgazdasági Szemle*, XLVI. évf. 1999. október

Veres József: *Fejezetek a gazdaságpolitikából.* Aula, Budapest, 2004.

Vissi Ferenc: Piaci intézményrendszer, versenypolitika, uniós csatlakozás. *Közgazdasági Szemle*, XLIII. évf., 1996. szeptember

Welzel, P.: *Strategische Handelspolitik. Nationale Anreise und Internationale Koordinationsaufgaben.* Physica-Verlag, Heidelberg, 1991.

Wifo: European Competitiveness Report 2005. Österreichisches Institut für Wirtschaftsforschung. Final Draft Version, Wien, 2005.

Wild, J.: *Strategische Handelspolitik. Alternative Instrumente bei Oligopolistischem Wettbewerb.* Peter Lang, München, 1997.

Yüksel, A. S.: *GATT/WTO Welthandelssystem unter besondere Berücksichtigung der Außenwirtschaftsbeziehungen der Europäischen Union.* Peter Lang, Frankfurt am Main, 1996.

*** Foreign Market Access Report 2005. Ministry of Commerce People's Republic of China

*** Népszabadság online cikkek: letöltés ideje: 2006. szeptember 27. http://nol.hu/cikk/411703/, http://nol.hu/cikk/409465/, http://nol.hu/cikk/411672/, http://nol.hu/cikk/409350/ http://nol.hu/cikk/403551/